

GIÁ BÁN	
BONG-PHAP	NGOAI-QUOC
Một năm, 5.000	6.000
Sáu tháng, 2.500	3.000
Ba tháng, 1.500	2.000

Mua báo phải trả tiền trước.
Thư và mandat gửi cho M. TRAN DINH-PIEN - Ai đăng quảng cáo việc riêng xin thương nghị trước.

TIẾNG-DÂN

CAI-THUONG TIEN CAI THO
HUYEN - THUC - KHANG

LA VOIX DU PEUPLE

Mỗi tuần xuất bản hai kỳ thứ tư và thứ bảy

ĐƯỜNG ĐÔNG-BÀ, HẢI
GIẤY THÁP SỐ 13
GIẤY THÁP: TIẾNG-DÂN - HẢI

Danh chánh thì
nói mới thuận; nói
thuận thì việc làm
mới nên.
名不正則言不
順, 言不顺則事
不成.
(Không-lữ)

DEPOT LEGAL
INDUSTRIE
N° 12743

QUỐC - THỊ NƯỚC TRUNG - HOA (ĐANG VỚI NƯỚC KHÁC NHAU THẾ NÀO?)

(Tiếp theo)

Một nước mà có quốc thị cũng như tàu có bánh lái, xe lửa có đường ray, cây bút có đầu, có phượng hương như định; nếu như tàu mà không lái thì mệnh mỏng giữa biển, không biết đâu là bờ, xe lửa không theo đường ray thì không khỏi cái họa nghiêng đổ; ấy là lẽ tất nhiên vậy. Trung-hoa ngày nay, đã là một nước dân chủ thì cơ quan chính trị trong nước phải theo theo ý kiến đại đa số trong nước; quốc quyền ở quốc dân thì dân ý tức là quốc thị; quốc thị đã định thì việc gì sắp đặt cũng theo đường qui đạo ấy mà đi. Như thế không phải là quang minh chính đại hay sao? Nay lại cứ nêu cái tiếng «đảng» lên để làm cho lẫn lộn với chữ «quốc», «đảng» và «quốc» phân không ra, phân, hợp không ra hợp, là cố làm phiền nhiễu, danh sắc không được quang minh thì tại một trong dân gian, nhân dân mà làm lạc. Cuộc rối loạn ở Trung-hoa, chính gốc là tại chỗ ấy. Xin chỉ lý do như sau đây.

Phạm gọi là nước tức là có nhân dân, có lãnh thổ, có chánh quyền, gồm cả các cơ quan thành một cái cơ thể chung, bao quát cả các đoàn thể; nghĩa là trong nước ấy mà có đảng phái gì, cũng không đứng ra ngoài cái phạm vi công cộng là «nước». Bởi vậy nên trong một nước có thể dùng được nhiều đảng, mà đã gọi là đảng thì không bao được cả nước. Vì như nước Anh có đảng bảo - thủ, đảng lao động, nước Pháp có đảng cấp tiến, đảng xã hội v.v... Nay chỉ lấy đảng xã hội mà bao cả nước Pháp, lấy đảng lao động mà bao cả nước Anh và nói rằng đảng thị nước Pháp và nước Anh là ở hai đảng ấy, thì chắc không ai công nhận. Đảng là cái danh hiệu tương đối mà nước là tuyệt đối. Như nói nước Trung-hoa thì trăm ngàn đời cũng là Trung - hoa không đổi dời được, mà đảng nọ đảng kia thì theo thời mà thay đổi, trôi sụt, không như định được. Thế mà một nói rằng: «Đảng quốc» (nước của đảng), hai nói rằng: «Đảng thị tức là quốc thị»; giới hạn đảng với nước là như thế mà bảo quốc dân xu hướng khỏi sai lạc sao được? Ấy là một lẽ.

Cũng là đảng Quốc dân cách-

mạng mà trước khi dân quốc chưa thành lập, cũng sau khi dân quốc đã thành lập, tình thế và nội dung khác nhau: Đảng lúc Mãn-Thanh chưa rõ mà ông Tôn-Văn tổ chức đảng cách mạng, ấy là đối với triều Mãn-Thanh mà đứng riêng ra một phía; người nào vào đảng tức là người phản đối với chánh-phủ Mãn-Thanh, không những là thiệt lòng theo đảng mà cũng không kể gì đến phú quý lợi lộc, sinh tử nguy hiểm gì nữa. Mục đích của đảng đã như định mà đảng nhân cũng chăm theo mục đích ấy mà tiến hành. Đảng Quốc dân cách mạng mà thành công, chính là nhờ đó. Lúc bấy giờ mà gọi rằng «đảng thị» là đúng, không ai cãi được.

Sau lúc dân quốc thành lập rồi thì tình thế của đảng lại khác hẳn ngày trước: Mãn-Thanh đã thoái nhượng mà Trung-hoa lập nên dân quốc, đầu ai cũng nhận là công quả của đảng cách mạng; thanh thế và vinh dự của đảng, ai cũng lán dương sung hải; lại không phải trốn mình giấu tiếng, vào sinh ra tử như ngày trước. Vì thế nên những người chân chính trước nay tận tâm đảng vụ là người trong đảng đã đánh, mà bao nhiêu những bọn giả dối cũng tự phụ là đảng viên; cho đến bọn quan lại quân phiệt của nhà Mãn-Thanh, cũng nêu cái cơ đảng lên để mua lòng công chúng. Từ đó về sau trong đảng mới lắm về lộn xộn, trừ một số ít người chân chánh ra, phần nhiều người trong đảng, một phần thì tự nhận là thành công mà sinh lòng tự mãn, xem người ngoài đảng như không phải quốc dân (?); một phần thì cho Mãn - Thanh đỡ rồi là thành công, mình chỉ ngồi hưởng cái quyền lợi; ngoài ra hoặc nhân một việc mà mạo được cái danh chí-sĩ, hoặc lấy tình duyên mà chiếm được địa vị trọng yếu; cũng tên là đảng mà ở trong chia phe rẽ bọn, khác hẳn cái đảng thuần túy ngày trước. Đường lúc ông Tôn-văn còn sống mà chính trong đảng nhân cũng đã có kẻ trở giáo (như Trần-quỳnh-Minh v.v...), thì nội dung đảng thế nào, không nói cũng rõ. Đảng đã không có cơ quan thống nhất thì tất đảng nhân phải phân ly mà bọn quân phiệt nhân đó mà trời dẫu lên: ai mạnh ai được, ai yếu ai thua, chỉ cần

cứ nơi binh lực mà không còn có đảng thị và quốc thị gì nữa. Ấy là một cơ nữa.

Đảng đã chia rẽ mà không có chỗ tổng yếu, người có thể lực mạnh tự xưng là chủ đảng (như Tưởng-giới-Thạch), hành động không được quang minh chánh đại thì không những người ngoài không tin phục mà chính người trong đảng cũng lần lần lìa xa ra. Từ đó không nói gì chủ nghĩa, mục đích thế nào, chỉ biết có đảng mà không biết đến nước (như việc Tể-nam và việc Trung-Nga. Nam kinh không thấy cụ cựa gì cả); ai theo mình là đảng, ai trái mình thì không phải đảng; bữa nay trừ đảng tịch người này, ngày mai trừ đảng tịch người nọ, thậm chí những người trọng yếu trong đảng trước nay như Ông-tĩnh-Vệ, Trần - công - Bắc, lếch ra ngoài đảng. Mình nhận mình là đảng chân chính mà người khác không nhận, cũng là cái tự do của mỗi người, hưởng người không ủng hộ mình mà bị khai tiêu đảng tịch đó, biết đâu không phải là người ai quốc? Lấy chữ đảng mà bao cả nước, dẫu là đảng to lớn thế nào cũng như lấy thùng mà ụp mình voi, lấy một bộ phận mà trùm cả thân thể, dẫu đầu lòi đuôi, che trước trốn sau, không sao bao quát được. Ấy lại là một cơ nữa.

Xem mấy cơ nói trên thì quốc thị nước Tàu mà còn phân vân, chính bởi đem chữ đảng mà gồm chữ quốc, lại có ý muốn gác chữ đảng lên trên chữ quốc nữa. Hiến pháp không lo sắp đặt cho có qui trình, quốc hội không lo tổ chức cho có khuôn phép, mà nay nói đảng, mai nói đảng, không trách nào nhân tâm không biết đường xu hướng, mà dư luận cũng nhao nhao lên đến đòi qui ngục cho Tôn-văn trước, thì chữ đảng ở nước Tàu giá trị khác xưa là thế nào, không đời nói nữa.

Gần đây cuộc Diêm Tướng xung đột chưa rõ tương lai thế nào, song ta có thể đoán trước một điều là khi nào các đảng Trung-hoa chịu đứng lại lại địa vị chánh đảng như chánh đảng các nước, mà nếu một cái quốc thị lên trên (tức là quốc hội theo chân chính dân ý trong nước), dẫu cho đảng nào chủ nghĩa hành động thế nào, cũng phải theo quốc thị; độc nhất ấy thì nền cộng hòa ở

CÙNG MỘT CHUYỆN HAY LO XA QUÁ!

Ngoại truyện Tàu cổ thuật chuyện: «Khí-nhân lo trời sụp» 杞人憂天. Trời không biết khi nào sụp mà anh Khí-nhân kia lo ngày lo đêm như thế, không trách người đời cho anh ta là điên cuồng vu khống. Song trước nay không ai ăn không mà ngồi lo chuyện xa lắc xa lơ như vậy, nên dẫu có kẻ chế cười mà anh ta cũng lưu được một câu chuyện có thú trong đời.

Tuy vậy, lời lo xa ấy, không phải một anh Khí-nhân kia đâu! Gần đây xứ Đông-dương có xảy ra nhiều chuyện lộn xộn, các tờ báo người Pháp ở đây cũng mấy bài diễn văn nơi Nghị trường bên Pháp thường có bàn đến mà xem ý cũng có om một mối lo xa:

1/ - Một ngày kia, người Pháp bỏ xứ Đông-dương thì sự nguy hiểm nó tới ngay, nghĩa là người Pháp đi buổi mai thì buổi chiều đã có nước khác tới mà chiếm lấy, mà nhất là mấy nước láng giềng.

2/ - Người Nam không đủ sức chủ trương việc binh mà chống với người ngoài, cũng không có người chánh trị học mà sắp đặt việc trong, gia dĩ quân nhu cơ khí, trầm đều không có, thì làm sao mà tự trị được?

3/ - Người Cao Man, người Lào và các người Mọi, nếu không có người Pháp thì sẽ bị người Annam làm tiêu diệt hết.

Nói thẳng như vậy thì mới khác với sự lo của anh Khí-nhân kia!!
T. L.

Quan Khâm-sứ LE FOL đã tới Huế ngày 21 Mars nay.

Trung-hoa mới có thể vững bền mà cuộc nội loạn mới có ngày hết được.

Ông Không - từ nói rằng: «Phải chánh danh trước» 名不正則言不顺; không những Trung-hoa, nước nào cũng cần phải định cái «Quốc-thị» rõ ràng.
X. T. T.

Tai mắt người nước ta ngày nay

(Bức thư ông Kỳ-Ngoại-Hữu Cường-Đề)

Người Annam ta, ở trong vùng mây mù che đậy, đối với việc ngoài xem như chuyện ngoài trời, trên vài ba mươi năm nay, vì phong trào Á-đông mà nhất là trên Núi Núi đánh nhau, cùng cuộc Trung-hoa cách mệnh ảnh hưởng kích thích tới tới một bên, gia dĩ người mình cũng có người xuất dương nọ kia, nên tai mắt người nước lại xoay ra về ngoài mà dời ra một cái tâm lý «ham nghe chuyện ngoài». Tuy vậy, có nghe chẳng cũng là những tin thông thường trên thế-giới kia đến như thư từ của người mình ở ngoài mà đã mang cái huy hiệu «Cách - mạng, phản - đối» thì chỉ qua lại lên lúc, và truyền khẩu nghe nhau mà thôi, (như thư khuyến người nước du học cũng sách Việt-nam-Hồn v. v...) chứ chưa có bức thư của họ người nói trên mà công bố trên tờ báo cho công chúng đều thấy bao giờ.

Vậy mà mới rồi tờ báo F. I. có trích đăng hai bức thư của ông Kỳ-Ngoại-Hữu Cường-Đề lên đầu tờ báo.

Một bức gửi cho Chánh - phủ Pháp, trước nói nhiều về, rồi lại một câu rằng: Từ nay đến tháng Juin 1930 thì phải trả quyền tự trị lại cho vua và dân Annam không thì sẽ có biến - động làm nguy đến...

Bức thư sau gửi cho người Annam, trong ấy kể việc đã qua trong 24 năm nay, sau lại rút một câu rằng: Người Pháp là người.

Pháp hy sinh bao nhiêu gia-trị mà lấy lại 2 tỉnh bị mất năm 1871.

Tờ báo ấy trích bức thư trên mà phụ lời phê bình lại có bài bàn luận thêm.

Thơ ông Kỳ Ngoại nói trên, không rõ có quá là xuất tự tay ông viết ra hay không (người trong nước không biết dẫu mà đoán chắc), song tờ báo ấy đã tuyên bố nên kỹ giả thuật qua cho độc giả cùng xem. Nhưng có một điều mà chúng ta nên biết là những lời hẹn ngày hẹn tháng (như ngày mồng tháng Mai, ngày mồng tháng Mars, từ nay đến... v. v...) cũng những lời hăm dọa người Pháp và cô-dòng người trong nước như lời nói trong bức thư trên, thì gần đây là tại con mắt chúng ta cũng thường thấy luôn, không lấy gì làm mới và lại có nhiều đều lạ hơn kia. Thế thì chúng ta chỉ nên trông nơi chúng ta chờ không nên trông tại mà nghe thấy điều gì, cần n'ít là phải có cái não phân đoán.

Hải-Âu

MANDATS CỦA AI??

Bản báo có tiếp được 1 cái mandat: số 290565 Bái-thượng ngày 3-3-30 mà không có tên người gửi. Vậy ngài nào có mandat ấy xin trả lời cho biết, cảm ơn.

TIẾNG-DÂN

THẾ GIỚI THỜI ĐAM BÀN CHUYỆN NƯỚC TÀU

Bàn chuyện nước Tàu, hiện nay, vẫn đề cập bức như là cuộc phản tranh Diêm, Phùng với Tưởng. Phùng đã đánh Tưởng một lần, nay thế lực có hơi sút nên chiu đứng làm vai thứ hai, nhường Diêm lên mặt trên sân khấu; Diêm trước cuộc tranh này, vẫn cùng họ Tưởng âm-đấu, câu chuyện «màn che không kín» ấy trên báo này đã từng nói đến.

Đường về phương diện nhà xã-hội-bọc mà bàn, cuộc phản tranh Diêm Tưởng có tính chất cá nhân mà cũng không thoát cái lối quan phiệt, chứ không phải là giai cấp này tranh đấu cùng giai cấp kia. Trên lịch sử của một xã hội, những cuộc phản tranh lớn thường có tính chất giai cấp, như: cách mệnh Pháp tức là phản tranh qui-tộc với binh-dân; cách mệnh Nga tức là phản tranh tư-bản với lao-dộng; cách-mệnh Tàu ngày nay là phản tranh dân nghèo tiểu-tư-bản với đại-dịa-chủ và đại-tư-hân (đánh đổ bọn này tức là đánh đổ đế quốc chủ nghĩa nước ngoài). Cuộc phản tranh giai cấp là to tát, nên kết quả cũng to tát, nghĩa là ảnh hưởng đến vận mệnh của xã-hội rất mạnh; vì nếu giai cấp thống-trị bị bại, hàng bị phục-chế lên cầm quyền, thì trong xã-hội, chế-độ, pháp-luật v. v... nhất nhất đều thay đổi cả.

Ngoài những cuộc biến - động có tính chất giai cấp ra, cũng có những cuộc phản tranh lớn, nhưng lớn mà đi nữa mà ảnh hưởng với xã-hội vẫn không là bao. Tưởng-giới-Thạch thường đại biểu cho đại-tư-bản Tàu, song xét kỹ thì Tưởng thì hành chính sách vô lực độc tài riêng, thao quyền lực vào một tay mình, giống như Nã-phá-Luân đế tam vậy. Còn Diêm Phùng thường khuynh hướng làm đại biểu cho hạng địa-chủ mũi-biến, song cũng chưa phải hẳn; Diêm, Phùng chẳng qua là những bọn quân phiệt có «hơi cựa» hơn Tưởng một ít, người hùng-cử địa - bản này, kể chiếm-lãnh địa-bản kia, đối với bọn quân-phiệt phong-kiến không khác nhau mấy. - Sở dĩ, tình-trạng lộn xộn ấy duy-trì mãi như vậy, làm cho những cuộc phản tranh «cá-nhân» choán phần lớn trong lịch sử Tàu lại mấy năm gần đây, là vì kinh tế Tàu rất hỗn loạn. Giai cấp trong xã hội gốc ở kinh tế; vì kinh tế hỗn-loạn nên các giai-cấp thế-lực xé xích nhau, không giai cấp nào đủ sức để nên mấy giai cấp kia mà lên đứng làm kẻ thống-trị. Ở Tàu bây giờ, bọn đại-dịa-chủ (thế lực phong kiến) vẫn có thực lực, dựa vào đế quốc chủ nghĩa nước ngoài mà chống với tư-bản trong nước; tư bản trong nước tuy có phát triển nhưng còn non nớt, hạng dân nghèo thì nào thợ thuyền, nào bán nông, mà như là hạng «bần vô sản», số mục thì nhiều nhưng thế lực chưa đủ lên làm giai cấp thống trị được.

Ta nói Tưởng, Diêm phản tranh về cá nhân. Phản tranh về cá nhân thì tất nhiên kết quả phản tranh không có ảnh hưởng lớn đến xã-hội Tàu. Một mai Tưởng dõ, Diêm lên, thì mấy vạn vạn dân nghèo Trung-Quốc cũng chỉ làm than khổn khổ, tên của người đầu đảng có đổi mà cái chính sách hà bạo vẫn y nguyên. Nói thế, người ta cho mình bàn sai; họ không biết rằng nói gần cũng không gì khác: Diêm, Phùng lên (xem tiếp trang ba cột bên)

Ở giữa làng và ở gần phía sông có một cái nhà cũ bằng gạch, lợp bằng ngói lâu đời nên đã đen, trên có một cái ống khói chênh vênh, mỏng mảnh. Đó là cái nhà cho chỉ gai bỏ đã lâu, mà trước đây bám lấy nam người ta nói rằng người thợ vải Vũ-phân Ba-da-vinh muốn để cho khuynh-gia bại sản, vì người ta bảo rằng người thợ dệt là diên. Nhưng

Câu chuyện trên xe lửa
Trên chuyến xe lửa Vinh - Phú
Th, ngày 9 mars vừa rồi,
một người dân bà người
ng Thương (tỉnh Hà-trị) bỏ g

Nguyên do chuyện này, vì trò Nghĩa học tại trường, trong mình có tờ giấy giẻ dơ, quan đốc C. ngó thấy trạch với quan Sứ, nên xét bắt như thế.

Mỗi chai giá 0850
THAM-THIÊN-DƯƠNG
100, B⁴ Chavassieux — HAIPHONG

CHEONG-SHING
tại đường Paul-Bert gần cầu
GIA-HỘI **HUI**

Chưa bao giờ còn nhỏ đã lắm lúc
ngồi chơi ở cái bệ giặt đồ này, nghe
mấy người đàn bà ti giặt ca cầm
kể chuyện thần tích thánh

Gặp lúc trời thanh gió mát, ngồi
trên một đám cỏ êm ái thơm tho,
lại được trông ngắm cái phong
cảnh mà lần này tâm lòng ao ước,

Nhưng mà nó có đợi chờ mà chỉ biết hưởng cái an nhàn trước mắt và tưởng rằng con đường đã hết là chốn gai. Bây giờ tuy đã có chỗ nằm, nơi ăn nơi ngủ, nhưng nghĩ đến những chuyện nó phải làm sau này cho thỏa cái vọng linh người mẹ, thì trăm phần gian khổ cũng hãy còn y. Nhưng nay được thấy đất Ma-rô-cua, được đứng trên đất Ma-rô-cua, đó không phải là một phần công việc hay sao ? Bây giờ đường đã đi một phần khá lớn không lẽ ngã lòng mà thôi lui ? dầu gian khổ đến đâu, chông gai cho mấy, nó cũng quyết chí lên hành đóm gan chống chọi với cái đời bẽ bét. Bây giờ đã có nhà ở, loi mỗi ngày làm được mười xu, đôi vôi cái lúc làm trời chiếu đất, khác không nước uống, đôi phải ăn vô cây thì không phải là toàn không một phần may mắn.

Nghĩ đến đó và chạnh lòng nhớ
rường đến người mẹ, hạt lựu tuôn
rơi, nó bèn kêu lên mấy tiếng

Nghĩ như vậy tâm lòng an-ủi khoan khoái vô cùng; trăm mối hy vọng bên lòng, nhân buổi chiều mát mẻ có ngọn gió thoảng qua, nó bẽ mơn máng như tuổi trẻ thấy người mẹ hiện về vừa hôn trên cái mồi dầm dĩa giọt lụy của nó, vừa nói: « Con ơi ! mẹ thấy con được sung sướng ».

(Còn nữa)

